

Crítica de traduccions

PLATÓ. *Diàlegs* Vols. X i XI: *La República*, llibres I-IV; Vol. XI: llibres V-VII. Traducció de Manuel Balasch, pvre., Barcelona: Fundació Bernat Metge.

El Dr. Balasch continua amb la seva tasca de dotar la cultura catalana de traduccions filològicament impecables dels clàssics grecs, en aquest cas de Plató. A *Enrahonar* 21 examinàrem la seva traducció del *Parmènides*. Ara analitzarem la versió de *La República*, amb el mètode corrent d'aquesta secció: sotmetent a anàlisi detallada alguns passatges. Val a dir que les versions del Dr. Balasch palesen un domini magistral de la llengua àtica culta, i és de justícia que ho consignem d'antuvi. Els crítics que signem aquestes dues notes ens hem hagut d'escarrassar molt per trobar elements objectables; era, tanmateix, la nostra tasca.

Volum X (llibres I-IV)

De l'anàlisi de la traducció del passatge de la *República* de M. Balasch comprès entre els punts 362e i 365a del llibre II es conclou que el traductor comet algunes imprecisions, omissions i, fins i tot, errades que palesen una certa precipitació en la solució de diversos aspectes y expressions que presenta el text platònic. En efecte, no es pot qualificar d'una altra manera el sorprenent fet que en les dues ocasions en què són esmentats literalment quatre versos d'Homer, el traductor reinclou en la temptació d'incloure en la

seva traducció els versos ignorats per Plató. Així, el vers 110 del llibre XIX de l'*Odissea* que Plató no cità, 363bc, és traduït per M. Balasch: «regna sobre un país de gent nombrosa i valenta». Excés de zel que es torna a manifestar quan es tradueix el vers 498 del llibre IX de la *Iliada*, que tampoc no hi apareix entre els quatre esmentats en la versió platònica, 364d-e: «tot i ser més puixants que tu, de més honra i de més mèrit». Aquestes discutibles esmenes del text platònic esdevenen injustificables quan es comprova que ni el text grec que acompanya la traducció, ni l'aparat crític, ni tan sols una nota, informen d'aquests extemporanis afegitons.

Tanmateix la inadvertència del traductor no acaba aquí. La traducció de l'expressió βιβλων δὲ ὀμαδων per «una rastellera de llibres», 364e, no fa més que provocar la confusió del lector desprevingut. Si el traductor pretenia ésser fidel al text platònic adduït, hauria d'haver traduït «cridòria», «tumult de llibres», com correspon al sentit propi del mot ὀμαδων. El mot «rastellera» suggereix que en aquesta ocasió el traductor es deixà dur per alguna altra traducció que probablement seguí la molt qüestionable i personal decisió de Lobeck de modificar en aquest punt el text platònic amb una nova expressió, βιβλων δὲ ὀμαθόν, que segurament justificaria la traducció de M. Balasch. Novament ni l'aparat crític ni una nota explicativa informen de la qüestió, i el traductor erra en no adequar la traducció a l'opció triada en el text grec.

Alguns altres exemples confirmen aquestes impressions negatives: La traducció del verb εἶπεν per «va escriure», 364d, a més d'equivoca, pot originar un anacronisme innecessari quan es comprova que el subjecte del verb és Homer. És, així mateix, dubtosa la traducció del premi per als justos μέθην αἰώνιον, com «embriaguesa indefinida», 363d, perquè l'adjectiu al·ludeix al caràcter, com es reconeix en la nota 19, infinit i etern d'aquesta recompensa. A més, en traduir l'expressió οἱ δ'ἔτι per «i encara», 363d, el traductor conserva Museu i el seu fill com els subjectes del nou període que ara s'inicia, quan és molt probable que el text platònic al·ludeixi a un nou subjecte. El verb θηροπολοῦσιν és traduït emfàticament per «fan de sacerdots i ofereixen sacrificis», 364e, de manera que el traductor opta per una interpretació, «fan de sacerdots», que contradueix l'encertada traducció, amb la correcta justificació de la nota 24, dels ἀγύρται δὲ καὶ μάντιες com «xarlatans i endevins», 364b. Al contrari, l'expressió λύσεις τε καὶ καθαρμοὶ es resol amb un ambigu i simple «poden veure's absolts», 364e, que omet el segon terme, καθαρμοὶ, indispensable per interpretar correctament el posterior concepte τελετάς, essencial per a la comprensió de la terminologia òrfica que predomina en aquest passatge i que el traductor es limita a traduir per un genèric «ritus», 365a, que no descriu suficientment el caràcter iniciàtic dels sacrificis i purificacions esmentats per Plató.

F. Casadesús Bordoy

Volum XI (llibres V-VII)

He analitzat tres passatges de contingut filosòfic especulatiu.

476 a-b. Passant per damunt de polèmiques pseudo-filològiques, el traductor utilitza tranquil·lament l'article «el» en sentit neutre: *el bell, el lleig* (476 a). Tant de bo que faci escola. En aquest mateix passat-

ge tradueix ἐναντίον per *oposat*. Filològicament és correcte, però filosòficament caldria traduir «contrari», car els contraris són una subclasse dels oposats que donen lloc a un fressadíssim tòpic filosòfic, el «tòpic dels contraris». Poques línies més avall verteix un εἶδος per *concepte*. Opció molt agosarada: hi ha una gran polèmica entorn de la interpretació dels intel·ligibles platònics com a «conceptes» (tesi dels intèrprets neokantians). Fóra més neutral traduir «idees» o «formes», expressions acceptades per la tradició hermenèutica.

509d-511e. La famosa «al·legoria de la línia» ha estat traduïda amb gran cura i precisió. El lector català pot refiar-se'n. Hi faria només un parell d'observacions. A 511 a es tradueix διάνοια per *pensament*, el mateix terme amb què a 508 c s'ha traduït νοῦς. És ben cert que no es pot exigir al traductor coherència terminològica allí on Plató no la addueix; no es pot exigir, però es pot demanar... A 511e trobem un dels passatges més arduos: εἶδεσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά. El traductor verteix simplement: *les idees en si*. Crec que la traducció hauria d'expressar el complex moviment interrelacional de les idees que Plató vol manifestar en aquest text, com per exemple: «les idees mateixes passant de l'una a l'altra».

533 a-c. En el passatge on Plató resumeix el seu concepte de dialèctica, hi he trobat només un error del traductor: *No assoleixen de cap manera retre compte d'ell*. (533 c). Hauria de dir «d'elles» (αὐτῶν), amb referència a «les hipòtesis».

En conjunt, aquest text català de *La República* és un xic més dur que el de *Parmènides*, tot i la intrínseca dificultat d'aquest darrer. Ara, hi ha troballes literàries delicioses. Traduir el monòton «diguí» del text platònic per un sonor *vaig clavar-li* (499 e) és d'una agilitat magistral.

J. Montserrat i Torrents